

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

<p>A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség czíme alatt küldendő.</p>	<p>Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél íven. Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). Hirdetések díja: <i>Benn a lapban</i> egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; <i>a borítékon</i> egész oldal 4 frt, $\frac{1}{2}$ oldal 2 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árengedmény adatik. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr. Egyes szám ára 15 kr.</p>	<p>Az előfizetési pénzek s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések szintén a szerkesztőhöz intézendők.</p>
--	---	--

Nemzeti nevelés és a kath. autonomia.

A vallás- és közoktatásügyi miniszternek a közoktatás állapotáról közzétett s a jelenlegi helyzetet hivatalos adatok alapján előtűntető jelentéséből idézzük az elszomorító tényt, hogy „a róm. kath. iskoláknál 17 oly tanító van, ki *tökéletesen tud magyarul* és *nem akar* törvényes kötelességének eleget tenni; 234 tanító pedig *keveset tud* magyarul, s nem tesz eleget törvény-szabta kötelességének.“ „A gör. kath. iskolák közül 358 azon tanítók száma, kik *tökéletesen tudnak* magyarul, de a magyar nyelv iránti kötelességöknek nem tettek eleget.“ Végeredménye e szomorú statisztikának, hogy a kath. fő klérus, Magyarország főrendiháza tagjainak felügyelete alatt 600 olyan tanító eszi az ország kenyerét, s neveli kath. polgártársaink gyermekeit, ki nem érdemes a magyar névre, a haza törvénye iránt maga engedetlen lévén, a rá bízott gyermekek ártatlan lelkületébe a törvény iránti tiszteletlenséget, engedetlenséget — a haza és annak intézményei megvetését csepegteti.

Ez adatokat nem mi állítottuk ki, a magyar közoktatás őre adta rendelkezésre, hogy tanuljunk s ítéljünk azokból.

Hivatalos adatokból látva e minden hazáját szerető keblet elszomorító állapotot, mi, kik a kath. autonomiai törekvésekhez legszebb reményeket fűztük, hazafiui méltó aggodalommal lettünk eltelve, midőn Magyarország legfiatalabb kath. püspöke, születésénél fogva magyar, főúr, kinek már az édes anyai tejjel nemzeti érzületet kellett volna keblébe szívnia, az erdélyi kath. status gyűlésen e szavakat hangoztatá: „*Kívánjuk a szabadságot a tanításban, hogy az egyház szabadon, minden gátolás nélkül gyakorolhassa hivatását, melyet isteni mesterétől nyert*“ és tovább: „*a hívóknak pedig ne legyen ellenkező*

álláspontjuk a papokkal és a püspöki karval szemben, hanem mint engedelmes fiuk sorakozzanak vezetőik alá.“

Tehát Magyarország egyik kath. főpapja hirdeti: ti tótok, oláhok, szerbek csakis papotok szavára hallgassatok, csakis ezeknek engedelmeskedjete s ne a haza törvényeinek! hallgassatok azokra a papokra, kik nemcsak eltűrik, de lehetővé teszik, hogy ma 600 tanító nevelje gyermekeiteket a haza törvénye megvetésében rossz hazafiakká!

Ugyan ki gátolta a kath. klérust abban, hogy hazafias érzelmű tanítókat neveljenek? s ki akadályozza e 600 tanítót, hogy a hazai törvényben előszabott kötelességét teljesítse? Bizonyosan nem a magyar kormány, nem a magyar állam.

És a születésénél fogva magyar főpap, Erdély kath. püspöke a magyar államnak a nemzeti nevelésre még kevesebb jogot akarna adni, s azt kívánja, hogy az autonomia czége alatt e 600 tanító száma — mint ragályos fekély a nemzet testén — évről-évre növekedjék; azt kívánja, hogy a kath. hívek ne hallgassanak senkire, hanem „engedelmeskedjenek“ annak a klérusnak, mely e fekély terjedését elősegíti.

Pázmán Péter — kinek hithűségét aligha kétségbe vonja valaki — nem ilyen magyar volt; ő, kinek a klérus létezését köszönheti, az akkor egészen protestáns Erdély önállóságát „magyar nemzeti szempontból“ kívánatosnak tartá. Ha tudta volna a jövőt, azt, hogy valamikor épen Erdély kath. püspöki székén oly utód ül, ki előtt a magyar nemzeti szempont épen semmi, — nagy kérdés, hogy minden hithűsége mellett benne, a kétségkívül jó magyarban, a magyar próza megteremtőjében, nem támadt volna-e az a gondolat, hogy nemzete ellen cselekedett akkor, midőn magyar főúri

családaink nagyrészt az elhagyott felekezetbe visszatéríté?

Oly árért, minőt Erdély püspöke kívánja, lehetetlen, hogy magyar ember — bárminő jó kath. legyen — önkormányzatot akarjon, illetve oly önkormányzatnak gúnyolt valamit, melyben az önkormányzatnak legkisebb nyoma sincs, hol azok, kiknek önkormányzati jogokat kellene élvezni, nem e jogok élvezői, de a papok és püspökök engedelmes szolgálói, alattvalói legyenek. De államférfi ily abszurd alkotáshoz a sanctiót nem is adhatja, s azt a jogot, mely az államé, annak kezéből ki nem engedheti, ha csak az államot megsemmisíteni nem akarja: és sem kath. polgártársaink, sem kormányunk nem akarhatják, nem engedhetik, hogy az önkormányzat által nyújtott előnyök annak a klérusnak kezébe adassanak, a kiknek törekvésök, hogy a 600 nemzetellenes tanító évente legalább 60 ezer s évek alatt pár millió gyermeket neveljenek a haza törvényei iránti engedetlenségre, s neveljék azokat nem magyar állampolgároknak, de a magyar nemzeti állam ellen törő papok és püspökök engedelmes alattvalóinak.

A klérus kezébe sem az állam, sem kath. polgártársaink nemcsak több jogot nem adhatnak, sőt kell hogy átlássák, miszerint érkezett ideje, hogy e kártékony kezek működésének a törvény szigorú végrehajtásával gát vessenek.

Nem vezet bennünket felekezeti érdek, sem elfogultság. Mi magyar protestánsok, a magyar vallásfelekezet tagjai, századokon át minden támasz nélkül küzdöttünk a nemzeti nevelésért, a hol magyar felekezetünk — sokszor üldöztetés

daczára — megalakulhatott, azonnal felállítá a magyar nemzeti iskolát; megteremtettük a magyar sajtót, annak első szülőtte a magyar Biblia mellett a Magyar nyelvtan volt; és „a máglyán megégetett Budai könyvtár és könyvei helyett egy egész sereg hirdette azt, mit ma sajtószabadságnak nevezünk“, s ha mi nem vagyunk, Pázmán és Káldy, a kath. irodalom méltó büszkeségei, aligha nem névtelenül tűnnek el többi társaik között; az általunk teremtett nemzeti nevelés szülte irodalmunk nagy alakjait, korszak alkotóit, Kazinczy, Kölcsey, Petőfi, Tompa, Arany, Jókai nevei magyar protestáns iskoláink nemzet fentartó hatásának fényes bizonyítékai, törekvésünk mindig a hazafias nemzeti nevelés volt és az ma is. E törekvést óhajtjuk látni e haza mindenik vallásfelekezeténél, s így csak oly kath. autonómiát óhajtunk, mely e nemzeti törekvés sikerét előmozdítja, biztosítja és a mikor — épen nemzeti szempontból — felekezeti érdekeink hátrányára, segítettünk a magyar államnak megadni azokat az előnyöket, miket az egyházpolitikai törvények nyújtanak; hasonlóan nemzeti szempontból küzdünk kell minden oly irányzat ellen, mely bár az önkormányzat magasztos czíme alatt kath. polgártársainknál a nemzeti közoktatás ügyét válságba sodorhatná.

Óhajtjuk, kívánjuk, hogy kath. polgártársaink valódi önkormányzati jogokat nyerjenek, de nem torzképét az önkormányzatnak, melyben a hazafias kath. világi elem a helyett, hogy jogok élvezetébe lépjen, a papok és püspökök engedelmes szolgájává tétessék; óhajtunk és kívánunk oly autonómiát, mely a magyar

❖ TÁRCZA. ❖

Mutatvány

Kannengieser A. „A német katolikusok“ című Hérics Márton és Rudnay Alajos által magyarított munkája felett írt ismertető tanulmányból, melyet a magyar protestáns viszonyok tekintetbe vételével írt Bartha Mór, ev. ref. nyug. lelkész.

(Megjegyeztem, hogy ezen „Mutatványt“ a tiszántúli „Egyházkerületi értekezlet“ folyó évi szeptember havi, Szatmáron tartandó nagy gyűlésére „Felolvasás“-nak szántam; de elkéstem vele; mert amikor bejelentettem, már a választmány kijelölte az azon tartandó „Értekezések“-et és „Felolvasások“-at. Minthogy azonban a tárgy, — **magyar prot. sajtó ügyben indítványtételi** határozathozás eszközlése, az egyh. ker. értekezlettől, leendett az én felolvasásom célja, — a hazai mostani viszonyok miatt — oly sürgős, hogy a felolvasásnak az 1898. értekezleti nagy gyűlésre halasztása egyértékű volna azzal, amit „periculum in mora“-val szoktunk kifejezni: — a nt. értekezleti alelnök ur tanácsát elfogadva, — elhatároztam azt „Indítvány“ képpen adni be, a szatmári egyh. ker. értekezleti gyűlésre. Ezen közlemény tehát mintegy a **magyar prot. sajtóügyi**

indítvány bővebb megokolásaul tekintendő, melyet az egész felolvasás tartalmából tájékoztatásul vettem ki és szives figyelembe ajánlani ezúton bátorkodom.)

II. Fejezet. 5. §. (Kannengieser beosztása szerint.)
A „Vitézkedő Anyaszentegyház értelmét, szerzőnk a kath. sajtó — a „hecckáplánok“, vagyis a **hírlapíró papok által látja megfejtve.**

Ez a kép reánk, magyar protestánsokra nézve az érdekeseknél is érdekesebb s figyelmünket mindenkifelett kihívja.

A sajtó, a német ultramontán — papok kezében, győzelmük, hódításuk egyik hatalmas, mondhatjuk leg-hatalmasabb fegyvere. Nem kisebb bizonyosságra hivatkozik ez állításánál szerző, mint egyik leghíresebb papvezérök — Ketteler mainzi püspök és hírlapírónak életefogytáig fentartott, csattanós nyilatkozatban kifejezett meggyőződésére: „Ha Sz. Pál újra a világra jönne, maga is hírlapíró lenne.“ Erre izgatta már Görres 1814. jan. 23-án először megjelent „*Rheinische Merkur*“-jában a német kath. papságot, kiről nem kevesebbet mer szerző állítani, minthogy „ez a nagynevű hírlapíró győzte le Waterloonál Franciaországot.“ Az a papság ily lelkesítésre, *meg is teremtette a német kath. sajtót s*

nemzeti munkát előmozdítsa, mely első ízben is magát a klérust nemzeti érzületűvé tegye; kívánjuk, hogy kath. honfitársaink legyenek szabadok a tanításban, Isten, haza és ember-társaink iránti kötelességeinket tanítsák ott, de nem a haza törvényei iránti engedetlenséget s a felekezeti gyűlöletet.

Ha kath. polgártársaink ily autonomiára törekcsenek, nincs protestáns ember, ki törekvésök sikerét legtisztább szívből nem óhajtaná; de azt az irányt, a melyet Erdély püspöke maga elé tűzött, azt a szellemet, melyet az autonom választásoknál látunk, — nemcsak mi protestánsok, de velünk együtt minden igaz magyar ember csak elítélni és kárhozhatni tudja.

Ujfalussy Béla.

TANÜGY.

A határozók rendszere középiskolai magyar nyelv-tanításunkban.

VI.

A határozó definitiójából kell kiindulnunk, melyet Dóczi sem adott alapvető fejtegetésében, de a mit rendszerezéséből könnyen meg lehet alkotni. Van ugyan neki egy ilyen meghatározás-féle állítása, de azt szabatos definitiónak nem tekinthetjük, s bizonyára ő maga sem akarta annak tekinteni. A konkrét és abstract viszonyok közti lényeges egységet kimutatván ugyanis a viszonyozók funkciójának állandósága alapján, azt mondja, hogy „*minden oly kifejezést, melyet határozó raggal vagy névutóval alkotunk, — bármily viszonyt jelöl is — valódi határozó mondatlagúll kell tekinteniünk.*” Szabatosabb formában ebből azt a definitiót lehet megalkotni, hogy „*a határozó az a mondatrész, melyet —*

bármily viszonyt jelöl is — határozó raggal vagy névutóval alkotunk.”

Ebből a definitióból azonban hiányzik a határozó fogalmának lényeges jegye, az t. i. hogy a határozó mindig a cselekvés valamely mozzanatát jelöli, tárgyi fogalomra nem vonatkozhatik; továbbá másodrendű és a fogalom megértéséhez nem szükséges benne az, hogy határozó ragokkal vagy névutókkal alkotjuk. Ha Dóczi osztályozásában azt mutogatja, hogy minden határozó mondatrész a cselekvésnek kiindulását, folyamatát és irányát vagy végét jelöli, ennek megfordítva is igaznak kell lenni, különben megcsúfoljuk vele a logikát. A határozó definitióját tehát én így fogalmaznám:

Határozónak neveziünk minden olyan mondatrészt, mely a cselekvés kiindulására, folyamatára és irányára vagy végére vonatkozik,

Jól tudom, hogy e meghatározás ahoz az eredményhez vezet, amit Brassai mondott ki nyelvtudományi irodalmunkban elsőben, hogy t. i. az állítmányon kívül a mondatban minden más mondatrész határozó. Dóczi, az iskolai nyelvtanítás lebegvén szemé előtt, ennek a kimondásától tartózkodik s az alanyt és a tárgyat nem akarja beolvasztani a határozók közé. Pedig a definitió alapján határozóvá lesz az alany is, a tárgy is. A cselekvő mondat alanya ugyanis nem egyéb, mint eredethatározó, mert hiszen a cselekvés közvetlenül belőle indul ki; a cselekvő mondat tárgya semmi más, mint véghatározó, mert azt a tárgyat jelöli, melyre az alanyból kiinduló cselekvés első sorban irányul; a szenvedő szerkezetű mondat alanya szintén összeesik a véghatározóval, mert az eredethatározó által jelített tárgyból kiinduló cselekvés az alanyban kifejezett dologra irányul. Vegyük p. o. a következő mondatot:

A tanító tanítja a gyermeket.

Itt a tanítás, mint cselekvés a tanítótól indul ki, tehát az alanyval van meghatározva a cselekvés eredete; az alanyból kiinduló cselekvés a gyermekre irányul, tehát a „gyermeket“ mondatrész véghatározó. Ha most e mondatot átfordítjuk szenvedő szerkezetűre, alakja ez lesz:

A gyermek tanítatik a tanítótól.

ahol még 1822-ben egyetlenegy, még 1848-ban is csak 14 kath. hirlap volt; 1870-ben már elérte az 50-et; és „a katolikusok a liberálisok kezéből kivették a fegyvert, amelylyel önmaguk páholták el ezeket, — „a legelső pillanatban beismerve és tisztában levén azzal, hogy a sajtó segítségével nélkül mitsem használ az ellenállás — felcsaptak hirlapíróknak.“ „A kultur harc idején minden nagyobb hirlap élén papok álltak.“

Adja aztán a „kath. sajtó“ történetét és statisztikáját; abban a *Press-hecc-káplánok*-ról nem kevesebbet mond, mint: „ezek, akik legjobban értik a módját, hogyan kell egy országot mozgásba hozni és a népet átalakítani.“

1880. vagyis a leghevesebb kulturharc ideje óta, magában Poroszországban a kath. lapok száma 50-ről, 109-re szökött fel; ma már elérte a 150-et. Az adott számokból a kulturharc felsülését és a szocialismus részleges bukását hozza ki.

A nagy németbirodalomban ma körülbelül 450 kath. lap van. 420—425 német, 17—18 lengyel, 3—4 francia nyelven; belőlök 300 politikai lap. Pedig a katolikusok a népességnek csak egyharmadát (17 millió) képezik! S mindazon lapok valamennyiét, önkéntes előfizetők járatják, — állítólag — mondjuk mi, mert ha

államilag szubvencionálva nincsenek is a német kath. lapok, de hogy a klerus sem járulna hozzá, legalább a kezdet nehézségei legyőzésére segítve — a kaucio letételével — nehezen lehet elhinni. De erről szerzőnk, bölcsen hallgat. Azonban nem lehetetlen; mert minden szubvencionálás feleslegesnek látszik akkor, ha elfogadjuk az ő adatát, hogy 9-nek olvasó közönsége 20—25000 közt váltakozik; s *Keiter* 1890. végefele közzétett kimutatása szerint, csak 24 lap van, melynek 10,000-nél kevesebb az előfizetője. Az összes előfizetők számát egy milliónál többre becsüli. Poroszországban 656,000, Bajorországban 298,000, Württembergben 70,090, Badenben 38,000; a többi aztán egyes tartományok közt oszlik meg. Ez a szám 1880-ban csak 596,000 volt, tehát 10 év alatt kétannyi és még mindig növekszik. „A kath. nép hű maradt az ő *ultramoután* sajtójához!“ (E kifejezésben őszinte beismerésére találunk annak, hogy az ő sajtójok nem egyszerűen római katolikus, hanem „*ultramoután*.“) „Épen nem voltak hajlandók, hogy az Irás szavaival éljünk, visszatérni hányásaikhoz azaz a katolikus ellenes, vagy csak hitközönyös sajtóhoz.“

„A kath. sajtó ily rohamos fejlődése szükségképpen a semleges, vagy nyílt egyházellenes sajtó hanyatlását

Látjuk, hogy nemcsak a jelentés maradt változatlan, hanem a mondatbeli viszony is. A mit a cselekvő mondatban eredethatározónak vettünk, a szenvedő mondatban már névraggal kifejezetten is az lett: „a tanítótól.“ A cselekvő mondat véghatározója a szenvedő mondatban is véghatározó maradt, mert hiszen a „gyermek“ az, ha alanyesetben áll is, a kire az eredethatározótól kiinduló cselekvés, a tanítás irányul.

Ennek a felfogásnak az iskolai nyelvtanokban való érvényesítése ellen csak egy kifogás hozható fel, az, hogy általa teljesen felforgatjuk az eddigi rendszert s ezt akarta elkerülni Dóczi is. Ez azonban végképpen nem elegendő ok arra, hogy a helyesnek felismert felfogást elveszük. Azt hiszem, sőt gyakorlatból tudom, hogy a határozó mondatrészeknek ilyen magyarázata, a mondatbeli viszonyoknak ilyen egyszerűsítése csak hasonlíthatatlanul megkönnyítené az iskolának a nyelvtanítását; ezen alapon egységessé lehetne azt tenni minden nyelvre nézve. Ez az argumentum pedig a conservatismushoz való minden ragaszkodásnál erősebb, erősebbnek kell lennie, ha a paedagogia feladatát komolyan akarjuk megkönnyíteni s ha nem akarjuk kétségbe vonni, hogy a tudomány szöveteke az iskolában épen úgy világít, mint a buvárkodó tudós csendes cellájában.

A mondatviszonynak ez a felfogása teljesen feleslegessé teszi az olyan mesterséges, bár nagy elmeállal felépített teoriákat, a minőt *Kicska Emil* mutatott be a *Nyelvőr* múlt évi folyamában. Kicska ugyanis az alanynak ma dívó felfogásával nincs megelégedve s grammatikusainkat azzal vádolja, hogy a mondatot szótani kategóriák szerint beszédrészekre darabolják. Hosszas és érdekes fejtegetései eredményeül azt a tételt állítja fel, hogy a grammatikai mondatnak, épen úgy mint a logikainak, csak két tagja van: az alany és állítmány s e két mondatrész a logikában és grammatikában összeszik. Csakhogy akkor a grammatika és logika is összesznek, egyé olvadnak, a mit ha vitatni lehetne is, nem lehetne bevinni az iskolába. Erre nézve igazán el lehet mondani, hogy ez a felfogás „fentarthatja magát a tudományban, de hasznavehetetlenné válik az iskolára nézve.“

Kicska azt állítja, hogy okait Brassai idevágó dolgozataiból nyerte, a ki pedig „sokkal mélyebben pillantott be a mondat szerkezetébe, mint akármely nagynevű német tudós, Gabelentz, Kern, Wegener stb. Steinhallal egyetemben.“ Én is Brassaira támaszkodom, mikor azt állítom, hogy a mondatban nincs dualismus, főmondatrész az állítmány s minden többi mondatrész ennek meghatározására szolgál. A határozónak ez a fogalma következik egészen természetesen a Dóczi rendszeréből is s erre az eredményre fog jutni mindenki, a ki a mondatviszonyokat csak kissé behatóbban veszi vizsgálat alá.

Különben ide megy ki a Kicska elmélete is, mikor azt mondja, hogy az állítmány a mondat hangsúlyos része, vagyis a mondat főrésze. Csakhogy ő a többi a logikával alanynak, Brassai, Dóczi pedig határozónak nevezik. És a grammatika, különösen az iskolai grammatika szempontjából lényeges különbség van a két felfogás közt. A mondatnak logikai alapon való tárgyalása feltétlenül szükségessé tenné az iskolában, hogy mind az alany, mind az állítmány körén belől még felvegyük a ma szokásos elnevezésű mondatrészeket, — a tárgyat, határozót és jelzót — s akkor nemhogy megkönnyítenők, de sőt nagyon megnehezítenők a nyelvtanítást.

Ellenben, ha elfogadjuk a határozónak Brassai által felállított fogalmát és Dóczi által felépített rendszerét — beleértve a mostani alanyt és tárgyat is — a mondat szerkezete a lehető legegyszerűbb lesz, s áttekinthetősége, világossága a kezdő növendék előtt is felfedi a nyelvben megnyilatkozó észjárásnak eddig többé-kevésbé rejtett ösvényeit.

E szerint a mondatnak egy fő tagja van: az *állítmány*; az állítmány bővítmenye a *határozó*, a határozóé a *jelző*. Ezzel a három mondatrészrel az egész mondat ki van merítve.

A tanításban való felette kívánatos egység szempontjából azonban, bármennyire óhajtom is a mondatnak ilyen értelemben való tanítását, természetesen tartom, ha a határozónak így kiszélesített fogalmát az iskolába mindaddig be nem visszük, míg azt grammatikusaink,

vonta maga után;“ pedig a hecckáplánok ellen a szabadelvűek mély gyűlölettel teltek el, a kiket *egyenlenség szitók*-nak nevezték s „a sajtóperek csak úgy szakadtak a szerkesztők nyakába;“ „pénzbírság és börtön állottak lesbe ellenök.“ „Ez a mi örömünk és dicsőségünk! A legnagyobb elismeréssel adózunk hirlapíró káplánjainknak!“ „Hősies önmegtagadásuk természetszerűen a nép szívébe csepegtette a bámulatos elszántsággal védett ügy iránt való szeretetet.“ „Az, hogy a kath. családoknak megmagyarázzák, hogy nem illik szabadelvű lapokra előfizetni, mikor kifogástalan irányú (!?) lapok és szemlékre előfizethet . . . s olyan lapokért, amelyeknek elvi iránya és nézeteiben osztoznak, — *nem járt minden nehézség nélkül*. Sok meg rögzött szokást kellett ott is legyőzni és sok olyan kaput betörni, amelyik nem akart kinyitni. De a papság itt is hivatása magaslatán állott és győzött, a *házakban és nagy gyűléseken, szivökre költve a hallgatónak, a kath. sajtó iránt való kötelelességüket*. És a kath. sajtó már eddig is legyőzte és egészen bevégezte, hogy kath. házat meg — ne mérgezzon semmi rossz, — vagy semmi szint se valló sajtó.“ És így lett kiszámíthatlan erejű hatalom; s az országok is melyek az „apostoli királyság,“ vagy „az

egyház legidősb leánya“ dicső czimét viselik, irigykedve tekintenek reá.“

Nem szükség a világosságot és szabad levegőt, aggódó és szigorúan örökös gonddal a néptől elzáró ultramontán sajtó iránya, tartalma, jó vagy veszélyes elvei és munkássága felett hosszan értekezni. — Ismeri azt legalább a magyar sajtó utján — ahonnan szintén nem hiányzik s most már ugyan csak féktelenkedik az ultramontán irány — a prot. olvasó közönség is, a mely lelki világosságban és szabadságban él s az emberi boldogság és méltóság e feltételeinek megszerzését minél többeknek, ha lehet — az egész emberiségnek ohajtani, ajánlani, — magasztos feladatának tartja. De hát ha e tekintetben sikeres és létezése feltételéhez való munkát akar a protestantizmus általában, de különösen itt e hazában a mi *magyar ref. egyházunk* lelkészi kara és akarnak autonom testületei végezni: megelégedesnek-e azzal, hogy várják a Szentlélek csodás kitöltését, még a 19-ik keresztyén század alkonyán is . . . néznek menybe és nem hallják a kérdésben már bennfekvő intést: „mit állotok nézven menybe?“ Bizony a hithű de lágymeleleg érdeklődés, vagy épen közönyös érdektelenség, e mi korunkban és hazai viszonyaink közt, a semminél nem sokkal több;

legalább jó részben, el nem fogadják, a minék — erősen hiszem — előbb-utóbb be kell következnie.

Határozó tehát — egyelőre az alany és tárgy kivételével — minden olyan mondarész, mely a cselekvés kiindulására, folyamatára és irányára vagy végére vonatkozik.

Ha ezt a meghatározást elfogadjuk s nem tévesztjük szem elől, szakítani kell három határozó csoportnak, az *eredet*, *állapot* és *vég-határozónak*, Simonyi után divatba jött felfogásával.

Simonyi ugyanis e határozókról azt tanítja, hogy azok az alanya, vagy más névszói mondatrészeire vonatkoznak s átmenetet képeznek a konkrét határozóktól az egészen abstract viszonyokat kifejező mondatrészekre.

Simonyinak ez a felfogása bírta Kalmár Eleket arra, hogy alanyi és állítmányi határozókat különböztessen meg. Hát ez a felfogás csak felületességből származó félreértés — és zavarra ad okot. Az *eredet*, *állapot* és *vég-határozók* épen úgy az állítmányi határozói, mint az ok, mód és célhatározók, sőt ez utóbbiak csak alfajai amazoknak. Ha azt mondom: a gyermek hímmlőben fekszik, — igaz, hogy a gyermek állapotát jelenti a „*hímmlőben*“ mondatrészt, de ezzel az állapot jelentő kifejezéssel csak a fekvés módját akartuk meghatározni. Nem az a kérdés, milyen állapotban *van* a gyermek, hanem az, hogy milyen állapotban, azaz *hogyan* fekszik. Minden a cselekvés folyamatára vonatkozó határozó mondatrészt tulajdonképpen állapot-határozó, a *cselekvésnek* lefolyása alatt való különböző állapotát tünteti fel. Az, a mit Simonyi annak tanít, csak az állapot-határozónak egy alfaja: *mód-határozó*. Az *eredet* és *vég-határozó* is a cselekvés eredetét és végét határozza meg s nem vonatkoztathatók sem az alanya, sem más névszói mondatrésze.

Dóczy már nem esik abba a hibába, a mibe Simonyi; ő szintén megtartja ugyan az *eredet*, *állapot* és *vég-határozókat* az alcsoportok közt, de mindig a cselekvésre vonatkoztatja. De azért az ő felosztásában ellenkezik a logikával az, hogy a főcsoportok neveit egy-egy alcsoportra összeszorítja. A logikai felosztás egyik követelményének, hogy t. i. kimerítő legyen, a fajok felölleljék

az egész nemet, eleget tesz; de vét ama másik feltétel ellen, hogy a fajoknak ki kell zárniok egymást. Ugyanis mikor Dóczy p. o. az eredetszótásokat így osztályozza: *honnan* kérdésre felelő helyhatározók; *mióta* kérdésre felelő időhatározók; eredethatározók, okhatározók, nem látszik észrevenni, hogy a *honnan* kérdésre felelő helyhatározók *mióta* kérdésre felelő időhatározók és az okhatározók is *eredethatározók*. Jól tudom, hogy ő az eredethatározót, mint nemet szélesebb értelemben veszi, mint midőn azt faj gyanánt is beilleszti rendszerébe s az alcsoportok közt eredethatározónak csak azt nevezi, a mi nem hely-, idő és okhatározó. De ez a megszorítás nem engedhető meg.

Bevallom, hogy, bár ezt hibának tulajdonítom, teljes logikai osztályozást én sem tudok a Dóczyi helyett ajánlani. Hanem, ha már tágítani kell a logikán, én nem venném fel a szóban levő határozókat a fajok közé, s inkább megengedhetőnek tartom azt, hogy az osztályozás ne legyen kimerítő.

Én így osztályoznám a határozókat:

I. *Eredethatározók*. Idetartoznak mindazok a mondatrészek, melyek az alkotásukra szolgáló viszonzások jelentésénél fogva a cselekvés kiindulás pontjára vonatkoznak. Hogy azonban ne maradjunk ennél az általános elnevezésnél, az eredethatározók közt az *alapszó jelentéséből kiindulva* megkülönböztetjük még 1) a hely, 2) idő- és 3) okhatározókat. Ez a három faj nem meríti ki az eredethatározók egész körét; a mely mondatrészt az alapszó jelentése alapján e három csoportba be nem sorozhatók, azt nevezném egyszerűen eredethatározónak. Így a logikai felosztás nevét az én osztályozásom nem érdemelne ugyan meg; de nem is jutok vele ellenmondásba, s az iskola céljaira ennyit elegendőnek tartok.

Épen ilyen alapon a többi határozókat is így osztanám fel:

II. *Állapothatározók*.

- 1) Helyhatározók *hol* kérdésre.
- 2) Időhatározók *mikor* kérdésre.
- 3) Módhatározók.

és nem igazolja azt, hogy hallottuk, megértettük és betöltjük a mester utasítását: „Elmenvén tanítsatok... stb.“

Ezer szónál többet érne egy tett.

Németország távol van tőlünk; de a német ultramontanizmus példáján lelkesülő magyar ultramontanizmus itt él közelünkben, itt él közöttünk; látjuk lázas tevékenységét minden téren. Nem hunyhatjuk le szemünket *sajtótéri működése* előtt sem. Itt reánk nézve még félelmesebb az a vallás és egyházi rendszer, mint Németországban, hol csak két vallásfelekezet van; ahol a protestantizmus megerősödöttebb és tulnyomóbb mintsem elnyomástól félhetne s a katolicizmusnak sem volt oka félni a protestantizmustól, mert az csak hamisan, a valódi elfedésére feltalált ok, amit erről az ultramontanizmus kiabál hivei fülébe... Voltaképpen a felekezeti elfogultságtól mentes — ultramontán szójárás szerint — *istentelen állam*, mert az ultramontanizmust, mely, szokását követve tulhajtott és magát a liberális törvények ellen szegezte: akarta megrendszabályozni és törvénytiszteletre tanítani; mégis az állam és, — amint ez ismét ultramontán rendszer, ha a neki nem kedvező liberális-mussal van dolga: a liberális állammal ugyanazonosított protestantizmus ellen ő szórta a rágalom nyilait, s a kezdett harcot — amint dicsekszik — győzelmesen

küzdötte meg. Minden bizonynyal oly hatalomként jött ki abból, amely annak az egyvérű, egynyelvű, nagy és erős nemzeti államnak is gondot okozhat. És ezt a büszke eredményt — önbeismerése szerint is — kiváltképpen *sajtója*, nagy, legyőzhetetlen erejének tulajdonítja!

A mi államunk kisebb; nyelv, vallás, nemzetiség tekintetében sokfelé oszlás, valljuk meg — a műveltség alacsonyabb volta miatt is, sokkal erőtlenebb mint a — német. A *magyar r. katolicizmus*ról pedig, tulsulya — és még — az egyenjogúság hangzatos szolamai daczára is mindeddig fenmaradt nagy előnyeinek fogva, azt lehet mondani, hogy: *uralkodó egyház*... és az is akar maradni. Gyűlöletes szemmel nézi, a parányi előhaladást is, melyre itt, a humánus törvények által, a protestantizmus alig hogy eljutott, sat. Még azokat a reform. törvényeket is, melyek tényleg neki nyujtnak előnyt s nekünk csak elvi gyönyörűséget juttatnak revidálni, vagyis végmegsemmisíteni akarná, hogy visszacserezze azt a borzasztó uralmat hazánkban, melytől — századokon át az államhatalomtól is nyomtatva — a magyar protestantizmus, annyit szenvedett.

Ha e körülmény ismeretében eddig aludtunk is: ideje, hogy felébredjünk és nyitva tartssuk szemünket.

(Folyt. köv.)

III. Véghatározók.

- 1) Helyhatározók *hová* kérdésre.
- 2) Időhatározók *meddig* kérdésre.
- 3) Célhatározók.

Ezzel az osztályozással áttekinthetővé tesszük a határozókat s ez által megkönnyítjük az iskola feladatát; elérjük vele azt is, hogy, bár kimerítő nincs benne több csoport, mint volt a régi nyelvtanokban, ellenben nem kísért a mondattani „Herkules csizma,” a kiegészítő sem. Tudományos nyelvtanokban lehet, sőt szükséges is finomabb nuance-okra alapított distinctió-kat tenni az egyes csoportok közt; az iskolában is, különösen a tanítás felsőbb fokán, lehet még az alapszó jelentése alapján alfajokat is felállítani, mint a módhatározók közt: az eszköz-, társ-, tekintethatározókat; a véghatározók közt: részes-, eredményhatározókat. Ezek azonban tisztán részletkérdések s inkább a módszerhez tartoznak.

Hátra volna még, hogy a viszonyozók jelentésváltozásával és a három irány váltakozásával röviden leszámoljak. Kétségtelen ugyanis, hogy több viszonyozó a mai beszédben eredeti jelentése mellett azzal sokszor éppen ellentétes értelemben is divik. Másfelől az is napirenden van, hogy a három irány kifejezésére szolgáló viszonyozók a beszédben átveszik — látszólag — egymás funkcióját. Az a kérdés, mit csináljunk az iskolában e jelenségekkel? Eredeti vagy megváltozott jelentése szerint magyarazzuk e ez illető mondatrészeket?

Felfogásom szerint mindenesetre az eredeti jelentésből kell kiindulni és magyarázni kell. Ezek a magyarázatok a leghasznosabb, a legértékesebb mozzanatai a nyelvtanításnak. Messzire vezetne, hogy ezt példákon mutogassam. Nyelvtudományi irodalmunk — hála a nagyérdemű munkásoknak — meglehetősen gazdag az eféle részletkérdések tisztázásában. Simonyinak a határozókról írott nagy pályamunkája szinte osztja az idevonatkozó talpraesett magyarázatokat. Ponori Tewrewk Emil elnöki megnyitó beszédeiben is van a többek közt (131—132. ll.) egy szellemes idevágó fejtegetés a *hol* kérdésre való használatáról.

Az én célom ezuttal az volt, hogy kimutassam a nemzeti nyelvünk tanításában uralkodó anarchiát, figyelmeztessék kartársaimat az ebben rejlő veszélyre; rámutassak a meggyőződésem szerint helyes útra, melyen haladva kibontakozhatunk a homályból. A mit mondtam, nemzeti nyelvünk és középiskolai tanításunk iránti meleg szeretetből mondtam s ha talán egyben másban tévedtem is, tévedéseim megítélésénél törekvésem őszintesége és tökéletes jóhiszeműségem szolgáljanak mentségemül.

Debreczen, 1897. január 18.

Dr. Gulyás István.

Iskolai értesítők.

2. A *kisújszállási államilag segélyezett ev. ref. főgymnasium értesítője*. Közzéteszi dr. Pallagi Gyula, igazgató.

Örömmel lapoztuk át e fejlődésben levő s minden jel szerint gondosan vezetett iskolánk évkönyvét. Különösen felhívjuk az érdeklődők figyelmét az ujonnan választott igazgató, dr. Pallagi Gyula tanévmegnyitó beszédére, melyből *hit, hazafiság és a tudomány* lángoló szeretete ékes külsőben sugárzik elő. Gyönyörűen fejtegeti a kisújszállási ev. ref. főgymnasium egyszerű feliratának mély értelmét, a benne rejlő hármas vezéreszmét. S nyilván megmutatja, hogy a tudomány, a matematika és fizika embere buzgó, hívő protestáns és jó magyar hazafi lehet; hogy a tudomány kozmo-

politizmusa és világossága sem a nemzetiségnek, sem a vallásnak nem ellensége.

Ily vezetés mellett, melylyel bizonyára az egész tanári kar egyetért és együtt működik, nem csodálhatjuk, ha az ifjúság hit- és erkölcsi életére is teljes gondot fordítottak s a melegebb évszakokban a köz-, télen az iskolai vasárnapi isteniztetetet tanári kar és ifjúság buzgón látogatták.

De más szempontból is örömmel olvastuk ez értesítőt. Az egy évtizeddel előbb még jelentéktelen, elmaradott, elnéptelenedett intézet hatalmas fejlődését látjuk belőle. 1888/9-ben 79 növendéke volt ez iskolának s ezek közül 38-at Kisújszállás városa adott (48.1%). Míg most 229 tanulója volt s ezek közül bár 99 volt a helybeli, ez mégis csak 43%. Egyrészt a tanítási kedv és lehetőség emelkedését mutatja Kisújszálláson, másrészt e városnak a maga 8 osztályú, teljes gymnasiumával a vidékre gyakorolt nagyobb vonzó erejét. Látha még az akkori tanári létszámot, az okleveles és nem okleveles tanárok közti arányt, a tanári fizetéseket, az iskolai helyiségeket, a muzeumokat és egyéb felszereléseket hasonlítjuk össze!

S mi tette lehetővé e rohamos haladást? Az *államsegély* igénybe vétele. Azé az államsegélyé, melynek számos kisebb intézetünk nemcsak haladását, nemcsak korszínvonalra emelkedését, de egyenesen fenmaradását köszöni; de a melytől mégis félve húzódoznak sokan s elfogadását a protestánsizmus, vagy legalább autonomiánk elárulásával veszik egyenlőnek.

Legjobb czáfolat alaptalan aggodalmaikra maga a kisújszállási ev. ref. főgymnasium, melynek népessége mintegy 200%-kal növekedett 1888-tól, a tanügy minden követelményeit tekintve hatalmasan fejlődött, majdnem másfélszáz ezer forintba került palotába költözött a régi avult épület helyett, s azért megmaradt minden ízében ev. ref. iskolának.

Az igazgatói jelentésből az tűnik ki, hogy a régi tanári fluktuáció immár megszűnt, a tanulmányi utakat, módszeres értekezleteket foganatosították, a fölszerelések gyarapodtak, rendezésük, leltározásuk előhaladt, október 6-án, márcz. 15 én hazafias, október 31-én reformációi emlékünnepeket tartottak szép sikerrel; szervezték az ifjúsági segélyegyesületet, s a pártfogók jótékonyágának forrása is szépen buzgott.

Törekszik a tanári kar és az intézet előjírósága egy korszerű *tápinlézet* és *benlakás* létesítésére is. Ennek szükséges voltát Angol-, Olasz-, Franciaország példája mellett hazai „nagyobb és jobb intézeteink” igazolják. Erre csak annyit mond e sorok írója: csináljanak tápinlézetet és internátust, de azok igazán feleljenek meg hivatásuknak s ne hasonlítsanak némely „*nagyobb és jobb intézeteink*” benlakásához, hol az ifjak mondhatni egészen magukra hagyatva, komolyan senkitől nem ellenőrizve, néha léha nagyobbak példájától megméltelyezve töltik napjaikat.

A tanári kar a vallásstanárral s az okleveles ének-, zene- és tornatanárral együtt 16 tagból állt, s mindössze két helyettes tanárnak nem volt oklevele. A tanárok közül *Molnár József* 48 oldalra terjedő szakszerű értekezést írt „Az adversativ kötőszók használata a latin, görög és a magyar nyelvben” cím alatt, melylyel a partikulák szegényes irodalmának gyarapítására óhajtott közreműködni.

Az iskolát kormányozza a tanári karon kívül a fentartó ev. ref. egyház tanácsa által választott 12 tagú igazg. tanács.

Beiratkozott 229 tanuló, vizsgálatot tett 213 (nem tett 6·9%). Ev. ref. vallású volt 122 (56·3%), róm. kath. 35 (16%), izraelita 53 (24·9%). Anyanyelvükre nézve 1-en kívül mind magyarok. Helybeli volt 99, megyebeli 54, más megyebeli 59, 1 külföldi. Általános jeles mintegy 9%, általános jó 16·4%, általános elegendő 52·1%, egy tárgyból elégtelen 8%, két tárgyból elégtelen 5·6%, a többi több tárgyból elégtelen. 14·5% szabályszerű, 1·8% kevésbé szabályszerű, a többi jó magaviseletű volt. A 4 alsó osztályba járt 120, a 4 felsőbe 93 megvizsgázott tanuló; legkevesebb (20) a nyolczadik osztályba, a mi teljesen normális viszony.

Érettségire jelentkezett 22 tanuló, visszavetett az írásbelin egy már reáliskolán érettségit tett tanuló a latinból; szóbelire ment 21, ezek közül jelesen 3, jól 5, egyszerűen 10 nyilvánított érettnak, javítóra megy 2, ismétlésre 1. Az érettségi eredménye tehát jónak mondható.

Az egyes gyűjtemények, szer- és egyéb táruk főleg vétel, részint pedig ajándék útján mintegy 1700 forint értékkel szaporodtak.

Érdekes jelenség, hogy a természetrajzi gyakorlatokon a legszorgalmasabbak, pár tanuló kivételével, nem a jeles, hanem a jó s főleg az elégséges osztályzatú növendékekből kerültek ki. Különben e gyakorlatokért elismerést érdemel a szaktanár.

Referens.

KÖZÉLETÜNK.

A békés-bánati egyházmegye közgyűlése.

Korszakalkotó, nagyjelentőségű, és messze jövőkre kiható eredményű gyűlést tartott aug. 24—26 napjain egyházmegyénk Hódmező-Vásárhelyen. Elnökök Szabó János esperes és gondnokunk gróf. Ráday Gedeon távol léte folytán Dr. Hajnal István legidősb világi tanácsbíró. Korszakalkotóvá e gyűlést egy oly intézménynek megalkotása tette, a mely intézmény ez ideig még a magyarhoni református egyházban sehol nem volt megvalósítható bár erre — nyíltan ki kell mondani, — egész egyházi egyetemünknek nagy szüksége van. A mi legutóbbi zsinati törvényeinkben még csak mint óhajtott dolog szerepel, az hála a kedvező körülményeknek és az erős akaratu kezdeményezőknak, nálunk már tényleg s valósággal meg van alkotva. Ez az intézmény nem más, mint a *lelkészek nyugdíjintézete*. A sorrend folyamán a megalkotott nyugdíjintézetet részletesebben is megismertetem az olvasókkal, de előbb a gyűlés tárgyalásainak kezdetére kell visszatérnem.

Templomi ájtatosságunk végeztével a városi székház dísztermébe vonultunk, hol esperesünk buzgó imádságban kérte a gyűlésre s a tagokra a Szt. Lélek áldását. Ezután hosszabb megnyitó beszédet mondott, melyben a jelen helyzetet épen nem mondja örvendetesnek. Hangoztatja azon elszomorító állapotnak igazságát, hogy mostanában sem a körülmények, sem a külvilág nem kedvezők sikereinkre nézve. A feladat évről-évre nehezebb; és nehezebb a siker felől való biztatásunk. E kedvezőtlen körülményben csupán az a jelenség bír ránk nézve felemelő hatással, hogy most is vannak egyházunkban olyanok, kik ki tudnak emelkedni a napi élet hatásai alól s magasabb czélokért s eszményekért tudnak küzdeni, munkálkodni; és hogy tudjuk azt, hogy a jelenlegi sivár s kedvezőtlen állapot tartós nem lehet, mert ugymond, minden olyan eszme,

vagy törekvés, mely az istenit nélkülözi, elpusztul. Csak legyünk hát minél többen, kik bizonyágot teszünk az isteni czélok szolgálata felől, kik az igazságnak élünk szóval, cselekedettel s étellel. E tartalmas megnyitóbeszéd elhangzása után sajnálattal jelentvén nagy érdemű s buzgóságú elnökünknek Ráday gróf úrnak meg nem jelenhetését, dr. Hajnal István tanácsbíró kéri fel társelnökül. Ezután bejelentetik, hogy egyházmegyei jegyzőkül Nagy Károly ref. kovácsházai lelkész és dr. Szegedi Kálmán békési ügyvéd választottak meg az egyházak szavazatainak többségével. Az esküt mindketten letévén felajánlták magokat a szolgálatra.

Majd a nagyterjedelmű esperesi jelentés felolvasása következett, melynek nevezesebb pontjai a következők: A szocializmus terjedése maga után vonja az egyházakban az istenitisztelek látogatásának elhanyagolását is; sok helyt pedig, kivált városi gyülekezetekben az az akadály van a templomi istenitisztelek látogatásának, hogy a hivatalnoki elem vasárnap délelőtt is hivatalos órákat kénytelen tartani; így tehát ha akarát van is az állami hivatalnokban még sem járhat templomban, ha csak főnökének ezt be nem jelentgeti, a mi kellemetlenséggel jár. Bizony ideje volna már, hogy az állam is e tekintetben intézkednék s a vasárnapi munkaszünetet a hivatalnokokra is kiterjesztené. Az egyházipolitikai törvények hatása igen sok helyen határozottan kedvezőtlen. A vadházások száma növekszik, a lelkészi állás tekintélye hanyatlik, az egyház számban is erkölcsi erőben is folyvást gyengül. Sok házaspár nem kér egyházi áldást, sok gyermeket nem keresztelnek meg. A vegyes házasságoknál a reversálisok legtöbbször a mi kárunkra adatnak. Sok helyen panaszok vannak az anyakönyvvezetők ellen, kik a magok tekintélyét úgy vélik emelni, hogy a papokét kissebbítik s az egyházak minden dolgát feleslegesnek hirdetik. Sokan térnek ki egyházunkból, legalább felekezeteinkülékké. Így az egyházmegye lélek száma nem is emelkedett, bár a születés általi szaporodás sokra megy. Bizony ezek felette szomorú jelentések, a melyek hova-tovább elszomorítóbbakká is lesznek, hahogy fel nem ébredünk s czél és öntudatos egyházépítő munkához nem fogunk. Vásárhely jelenti, hogy új templomot s lelkészlakot akar építeni. Ez lesz harmadik temploma s ötödik lelkészi állása. De még itt sem akar megállapodni, még több munkatérőt is kíván alkalmazni s még negyedik templomot is emelni. E szép törekvésen óhajtjuk, legyen Istennek áldása! Bár a többi gyülekezetek is mind értenék meg az idő komoly jeleit! A tanítói fizetések korpótlékára nézve minden egyház az állam segélyét kívánja igénybe venni, Szentest kivéve. A nagybecskerei kincstári földügye is befejezést nyert, a mennyiben az egyház e földet törvényes úton eladta.

Ezekután rátérek a most megalkotott lelkészi nyugdíjintézet rövid megismertetésére.

Az egyházmegye özvegy-árva intézete, jelenlegi 100 ezer frt tőkájével lelkészi nyugdíjintézetté alakul, melyben minden lelkész 35 évi szolgálat után, vagy 65 éves kora után teljes nyugdíjat fog kapni, ez utóbbi esetben, ha a 35 évi szolgálatból valami hiányzik, a hiányzó évekre eső díj megfizetendő lévén. A nyugdíj a jelentő éveken kimutatott lelkészi fizetések alapján 6 osztályba osztott. A legkisebb fizetésű lelkész nyugdíja 35 évi szolgálat után 600 frt, ezután a fizetések szerint 800 frt, 1000 frt, 1200 frt, 1400 frt, és 1600 frtnyi összegig emelkedik.

Akik 35 éven belül lesznek szolgálatképtelenné, azok 10 évig kapják minden év után a rájuk esendő

teljes nyugdíj. $2\frac{1}{2}\%$ -át, tehát 10 év után 25% -át, ezután minden évvel 3% -al emelkedik a ny. díj, úgy hogy a 35 év eitelte után az egész összeget kapják. Minden tag a rá eső nyugdíjnak 2% -át fizeti évenként a pénztárba vagyis p. o. az ezer forintos osztályba eső tag fizet évenként 20 frtot, az egyház minden tag után kivétel nélkül 12 frtot. Az özvegyek legkisebb nyugdíja 300 frt mint alapdíj, ezt már olyan kapja kinek férje 5 évig tag volt. Ezen felül kapja még a férj halálakor őt illető nyugdíjösszegnek is felét. Például ha a férjet halálakor 800 frt nyugdíj illetné, ennek fele, vagy is 400 frt adatik a 300 frt alap nyugdíjhoz az özvegynek. Minden árva fejenként 60 frtot kap 18 éves korig, azon felül is, ha nyomorék, vagy ha kiváló tehetséggel bír s magát képezni akarja. Az országos intézetbe minden befizetést ez intézet teljesíti régi tagjai után.

Ezek a főbb elvek. Látható ezekből, hogy ez intézet mily nagyszerű kedvezményt biztosít az itt szolgáló lelkészeknek. Valóban ezen egyházmegye papsága nagy mérvű anyagi és erkölcsi emelkedésnek nyitotta most meg, ez intézet megalkotásával forrását. Végtelen sokat nyertek itt a lelkészek is a jövő biztosításában, sokat a gyülekezetek is, kik öregedő s gyengülő lelkészeknek nem lesznek többé kénytelenek halálukat kivanni, hogy új lelkészhez jussanak. Hálás elismerés is illeti mindazokat — jelenben és jövőben — kik ezt létrehozták. Különösen ki kell emelni Oláh György tanácsbíró, Bekes megye főügyészét, ki a tervezetet készítette sok tanulmánynyal, nagy fáradsággal s még több lelkesedéssel, szeretettel. A lelkészi kar méltán áldhatja e világi férfit ez áldásos intézményért. De meg kell emlékezni és pedig hálásan Esperesünkről, Szeremlei Sámuel és Papp Imre lelkészekről is, kik a tekintélyes alapot gyűjtögették az évek során keresztül és a mostani intézet megatalkulásán is sokat munkálkodtak. Ériék meg mindannyian ez intézet virágzását, fejlődését friss jó egészségekben s a mi hálánkon kívül saját öntudatok jutalmazza meg őket.

Adjon az Isten nagy czélokért lelkesülő, erős akaratú vezéreket egyházunknak, munkás, buzgó lelkipásztorokat, hű tagokat e haza földén, hogy mindenütt csak haladásról, fejlődésről, nyereségről-nyereségre való lépésről szólhassanak a krónikások mint én is most szólhattam. Vajha az árnyak végkép el is fogynának jelentéseinkből, hogy a mi mostani tudósításomban szomorúság és sötétség van, az is jövőben mind fényességre, s öröme váljék.

Nagy-Kikinda, 1897. aug. 28.

Fekete Gyula,
lelkész.

. Egyházmegyei közgyűlés.

A *nagybányai* ev. ref. egyházmegye augusztus hó 26-án tartotta nyári közgyűlését Sárköz-Ujlakon, melyet délelőtt $9\frac{1}{2}$ órakor nyitott meg nt. Bencsik István esperes úr buzgó s a kedvezőtlen csapásos esztendőre is czélzó imádsággal.

A változásokról tett jelentésében többek között fájdalommal, de mégis örvendetesen jelentette Hajdu Zsigmond batizi lelkésznek körünkől püspöki titkárrá lett elhívását. Búcsúlevelét felolvastva, jegyzőkönyvbe iktatni határozták. A távozása folytán megürült tisztségek, u. m. aljegyzőség, közalapkezelőség, tanügyi bizottsági tagság stb. betölteni határoztattak, a közalap kezelésére azonnal elválasztott Szabó József ar.-medgyesi lelkész, az aljegyzőségre pedig a választás elrendeltetett.

A közpénztári számadásokat vizsgáló bizottság jelentésénél élénk vita fejlődött a körül, hogy ezután a számadások is köröztessenek, mit aztán a közgyűlés elfogadott.

Érdekes tárgy volt Szabó J. medgyesi lelkésznek, mint hitoktatónak az állami iskola-gondnoksággal s a tanfelügyelőséggel folytatott elvi vitája abból kifolyólag, hogy Sz. megtagadta a gondnokság elnökösködése alatt adni a nyilvános vizsgát. Ezt a tanfelügyelő véleményezés végett az egyházmegyére terjesztette. Egyházmegyénk úgy látta helyesen megoldhatónak a kérdést, hogy a gondnokság által kijelölt vizsga idejére esperes saját képviselőjében valamelyik lelkésztársát bizza meg kérdezőül az évről vallási vizsgánál, félévkor pedig a canonica visitatio vegye fel a vizsgát. Egyúttal a vallás-tanítók köteleztetnek a haladási naplóba a végzett tananyagot óránként beírni.

Az 500 forinton aluli lelkészi állások segélyezésére kiutalt 850 frt államszegély elosztása — pénzről lévén szó — nagy nehézséget okozott. Két segélyezendő egyház lelkészi állása betöltetlen lévén, miután abban, hogy azok nem kapnak, nagy nehezen megállapodtunk a fennmaradt két osztalékor némelyek a többi 17 között elosztani, mások az 500 frton felül következő két legkisebb fizetésűnek akarták adni; végre is soron kívül kiválasztottak két lelkészt, kik ugyan a segélyt megérdemlik, s nekik ítelték oda a vitás két osztalékot.

Tárgyalta gyűlésünk azt is, hogy a községi és állami népiskolák vallás-tanítóinak aránytalan a javadalma. Ez ügyben Gergely K. indítványozza, hogy a vallás-tanítók díjazását legjobb lenne óra számszerint megállapíttatni, heti egy óra után 30 frtot számítva, mit a közgyűlés elfogadott.

Tanító-egyesületi elnök Sinka L. panaszkodik, hogy a tagok a gyűléseket nem látogatják s az indokolatlanul távol maradók megbüntetését kéri, a mi teljesítve lett.

Több kevésbbé fontos tárgyak elintézése után aztán a bírósági ügyek tárgyalása következtén a közgyűlés tagjai legnagyobb részben eltávoztak, úgy hogy az ebédén már csaknem kivétel nélkül a tanácsbírói kar vett részt. Az ebéd egy igen árva zsidó korcsmában lett megtartva, hol bizony a hangulat a ház rendkívüli alacsonyága miatt nem lehetett valami emelkedett. Kár, hogy sem a helybeli lelkész, sem más, ily alkalmakkor semmi nemű előintézkedéseket nem tesz, úgy hogy megérkezésünkig még a tanító sem tud gyűlésünkről semmit. Kár nekünk is a vonatmenti Váraljával szemben holmi ide nem iktatható okokból nyári gyűlésünkkel itt nyomorogni.

Ebéd után a bírósági ügyek következtek. Egy ügygel egy kissé foglalkozni akarok, u. i.: egy 25 év óta egy helyen buzgósággal működő tanítót felfüggesztettek. Az okokat a bíróság tudja. Reám a dolog csak annyiban volt visszás hatással, hogy a vádló egy magán ember, tehát az egyháznak, úgy látszik, tanítója ellen most sincs kifogása. Nagy dolog az, midőn egy ember ifjúkori munkásságát, erejét egy helyen befekteti, hogy majd vén korában annak kamataiból, tanítványai becsüléséből éljen, akkor el kell menni másfelé s a munkát újból kezdeni. Egy ez a halállal stb.

Felsővégesi.

ADATOK

a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez.

55. Hajdu-Böszörmény.

(Folyt. és vége.)

37. Marcsa Mózes, 1760. máj. 1.—1763. ápr. 15. Akadémiáról hazajöven, Kis-Marjában lett pap, onnan Szathmára ment papnak, végre esperes volt, meghalt 1795-ben.

38. Kassai Ferencz, 1763. ápr. 15.—1765. márcz. 28-ig. Székelyhidon pap 1771., Szigeten pap 1779., ott meghalt 1781. Ennek a fia Kassai Péter, előbb hajdu-böszörményi, azután debreczeni pap.

39. Bányai Bartha János, 1765. márcz. 28.—1767. márcz. 18. Akadémiáról hazajöven biai pap lett Székes-Fehérmegyében.

40. Fazekas János, 1767. márcz. 18.—1769. márcz. 7-ig. Tégláson pap 1774. jul., Hadházon pap 1778. Ott meghalt 1794. febr.

41. Pap József, 1769. márcz. 7. Meghalt itt nálunk 1770. máj. 7.

42. Kállai Imre. Előbb Madarason rektor 1759., onnan bement ismét a debreczeni iskolába. Nálunk rektor volt 1770. máj. 1.—1771. ápr. 12. Utrechtben van 1773-ban. Margittán pap 1775—1789. ápr. 16-ig, azután Asszonyvásáron pap 1789—1798-ig.

43. Szent-Miklósi Sebeök Sándor, 1771. ápr. 12—decz. 17. Varsányban rektor 1776. Hajdu-Böszörményben orvos lett.

44. Atsi Ujj Péter, 1772. decz. 17.—1775. márcz. 14-ig. Karczagon lett pap, hol meghalt 1809.

45. Gál András, 1775. márcz. 14.—1776. márcz. 16. Akadémiáról hazajöven, Székelyhidon lett pap 1780. Azután 1792. Debreczenben pap, 1803. esperes. Meghalt 1808. okt. 22.

46. Keresztesi József, 1777. márczius 16.—1779. márcz. 24. Akadémiáról hazajöven, Nagy-Váradon lett pap 1780. nov. 1. Szalacson lett pap 1784. május 4. Ott meghalt 1812. máj. 15.

47. Kementzki János, 1779. márczius 24.—1781. ápr. 3. Utrechtből és Heidelbergből hazajöven, pap lett Pátkán, később Pákozdon.

48. Szalai Pál, 1781. ápr. 3.—1783. márcz. 17. Akadémiáról hazajöven, előbb Balaton-Füreden, azután Szentesen volt pap, ott meghalt 1802.

49. Méhes György, 1783. márcz. 17.—1784. ápr. 29. Utrechtből hazajöven, K.-Sz.-Miklóson tanár, — Gyöngyösön, Palotán, Vesenymen pap, hol meghalt.

50. Diószegi Sámuel, 1784. április 29.—1787. márcz. 27. Kecskeméten fél évig tanár, onnan Göttingába ment. H.-Nánáson, H.-Böszörményben, Debreczenben pap. Meghalt 1813. aug. 2.

51. Csató Gergely, 1787. ápr. 27.—1789. márcz. 26. Karczagon pap 1791., később esperes. Meghalt 1840. okt. 16.

52. Fábán Óri Pál, 1789. márczius 26.—1791. márczius 18. Madarason lett pap, Komárommegyében.

53. Ráczkevi József, 1791. márczius 18.—1793. márcz. 18-ig. Oderai Frankfurtban volt 1793. szept. 6-tól. Losonczon tanár lett 1796. Letette a tanárságot 1807. és ott polgár lett.

54. Veres István, 1793. márcz. 18—1795. márcz. 18. Jénában volt 1796. Hazajöven, pap volt Udvariban, Bűrüsben, Böhönyén, Sz.-Istvádon.

55. Ángyán János, 1795. márcz. 18—1797. márcz. 7. Jénából hazajöven, Szeghalmon lett pap 1798. Innen

Veszprémbe ment papnak 1807., ott meghalt 1846. január 5.

56. Komáromi Pál, 1797. márcz. 17—1800. ápr. 20. Hadházon pap 1801., Álmosdon pap 1804., H.-Böszörményben professor 1806., Hadházon másodsor pap 1809., H.-Bagoson 1814., Udvariban 1828. Volt esperes is. Meghalt Udvariban 1831. decz. 5.

57. Páli Mihály, 1800. ápr. 20.—1802. ápr. 25.

58. Bajnóczi János, 1802. ápr. 25.—1804. ápr. 16. Jénából hazajöven, h.-böszörményi interimális pap lett 1806—1807-ig. Ez után Nagy-Szalontán lett pap, ott meghalt 1808. decz. 3.

59. Hevesi Gábor, 1804. ápr. 16.—1804. jun. 24. Betegsége miatt lemondott a rektorságról.

60. Kósa László, 1804. jun. 24.—1806. ápr. 20. Nálunk időközi lelkész volt 1807—1808. Később Siklósrá ment papnak, ott halt meg.

61. Komáromi Sillye Pál, 1806. ápr. 20.—1809. jun. 10-ig. Ez már Professor címmel volt itt, most már másodizben. (Lásd feljebb 56. sorszám alatt.)

62. Ónodi Szabó Mihály, 1809. jun. 10.—1819. ápr. 26. Főiskolai Sénior volt 1807. év utolsó felében. A göttingai egyetemről hazajöven, ide meghivatott professornak és itt tíz évig volt. Innen Tépére ment papnak.

63. Szabó György, 1819. ápr. 26.—1822. ápr. 17. Már ez megint rektornak írja magát, nem professornak. Később Nagy-Váradon lett professor és ott halt meg 1844. január 10.

64. Benedek Lajos, 1822. ápr.—1825. ápr. (Lásd a papok névsorában 42. sz. a.)

65. Verebélyi József, 1825. ápr. 10.—1828. márcz. 23-ig. Itt bevégezvén a rektóriát, még azon évben meghalt a hazájában, Fülöpszálláson.

66. De'seő András, Gyöngyösre való, 1828. márcz. 23.—1829. ápr. 23-ig. Később hazájában segédlelkész, azután Czeglédén tanár, majd Abonyban pap volt.

67. Kovács Márton, Derecskére való, 1829. ápr. 23.—1832. márcz. 31. Hites ügyvéd és a vármegyénél magtári biztos volt. Ennek testvére volt a neje Soltész József derecskei predikátornak.

68. Thegze Imre, született Szathmáron. Nálunk rektor volt 1832. márcz. 31.—1834. ápr. 11-ig. Később Debreczen város tiszti főorvosa volt. Ennek testvére Thegze Zsuzsánna, Pápay Imre h.-böszörményi lelkész és esperes özvegye.

69. Weszprémy Gáspár, született Csegén 1811. decz. 14. Weszprémy Gábor odavaló lelkész és Nagy Katalin szüleitől. Nálunk rektor volt 1834. ápr. 11-től 1838. márcz. 15-ig. Később hites ügyvéd, H.-Böszörmény város főjegyzője, Hajdukerület 1-ső alkapitánya, Hajdu-megye alispánja volt. Meghalt 1883. július 24.

70. Kovács József, Bagamérba való, hol atyja pap volt. Nálunk rektor volt 1837. márcz. 15.—1839. márcz. 18-ig. Ez után Álmosdra ment káplánnak, majd végre Szalacson volt pap.

71. Dobos József. Atyja Duna-Patajon pap és esperes volt. Nálunk rektor volt 1839. márczius 18.—1841. nov. 1-ig. A rektorságot elvégezvén, törvénytannalásra ment. Azután Hubay septemvir mellett volt és onnan Budapestről feljárt Pozsonyba az országgyűlésre. Később a legfőbb törvényszéknél lett Assessor.

72. Micskey János, született Debreczenben. Nálunk rektor volt 1842. május 1-től 1844. május 1-ig. Itt a rektorságot elvégezvén, törvény tanulni ment Hubay József septemvir mellé Budapestre. Később hites ügyvéd lett. H.-Böszörményben volt a város ügyésze, hajdukerületi alügyész, vizsgálóbíró Püspökladányban, Hajdu-

Böszörményben két évig telekkönyvvezető, majd Székes-Fehérváron telekkönyvvezető, hol meghalt 1881. febr. 1.

73. Erdélyi István, született H.-Böszörményben. Nálunk rektor volt 1844. május 1-től 1846. nov. 1-ig. Később itt nálunk hites ügyvéd volt.

74. Cserepes István, született Debreczenben, nálunk rektor volt 1846. nov. 1-től 1849. nov. 1-ig. Elvégezvén a rektóriát, felment Bécsbe orvostanhallgatónak és ott meghalt a tébolydában.

75. Szekeres Pál, született Várkonyban Baranya megyében. Nálunk rektor volt 1849. nov. 1—1853. okt. 1-ig. Itt elvégezvén a rektorságot, Debreczenben a gymnasiumnál lett tanár. Meghalt 1872. ápril. 20.

76. Sáffrány Lajos, született Tisza-Dobon, hol atyja jegyző volt. Ez már tanár címmel volt nálunk 1853. okt. 1—1858. ápr. 7-ig. Tanársága után előbb Hadházon városi jegyző lett azután gyakorló ügyvéd itt nálunk és a Hajdu-kerület főkapitánynak titkára volt. Meghalt 1868. aug. 26.

77. Boruzs Lajos tanár, született Debreczenben nálunk tanár volt 1858. ápril. 7-től 1858. aug. 1-ig később T.-Eszláron lett pap, jelenleg Tisza-Lökön lelkész.

78. Szeremlei Sámuel, született Gelejen Bodony megyében, Szeremlei Mihály lelkész és Igaz Sára születéstől. Nálunk rektor volt 1858. aug. 1-től 1861. okt. 1-ig. Később Diószegen lett lelkész, jelenleg Hódmező-Vásárhelyen lelkész.

79. Nagy Sándor, született Debreczenben. Nálunk rektor volt 1861. okt. 1-től 1862. szept. 1-ig. Itteni rektorsága után Nagy-Szalontán lett gymnasiumi tanár, jelenleg Ágyán ref. lelkész. Meghalt ott 1897.

80. Vecsey József, született Debreczenben. Atyja előbb Debreczenben lelkész, majd a debreczeni főiskolában bölcsélet tanára volt. Nálunk rektor volt 1862. szept. 1-től 1863. január 25-ig, a mikor itt meghalt.

81. Szeremlei József. Nálunk tanár volt 1863. február—1865. ápr. 8-ig. (Lásd az idevaló papok névsorában 49. sorszám alatt)

82. Kozma Sándor, született Hajdu-Szoboszlón. Nálunk állandó gymnasiumi igazgató tanár 1865. ápr. 18-ától.

Kelt Hajdu-Böszörményben, 1897. február 6.

Bakóczy János,
ref. lelkész.

Felvilágosítás

a „Kóros jelenség” című közleményre.

A Debreczeni Protestáns Lap 29-ik számában egy cikk jelent meg, melyet hosszabb távollétem miatt csak később olvashattam. E lapok olvasó közönségének tájékoztatása végett közlöm az igazgatótanácsnak a tankönyvekre vonatkozó határozatát.

1896. szept. 18. pont: „Igazgató tanácsnoka a gymn. szék benyújtott jelentése egyáltalában nem tájékoztatja kellőleg arról a különbségről, mely a régi magyar nyelvtan rendszere és szabályai s a Simonyi-féle Kis Magyar nyelvtan rendszere és szabályai között létezik, minthogy a benyújtott véleményes jelentés inkább csak az utóbbinak apológiája, a régi és újabb nyelvtanban található érdemi különbségek föltüntetése helyett; az iskolai évet nem akarván már megzavarni, egyelőre belenyugszik abba, hogy a Simonyi-féle nyelvtan a jelen iskolai évben ts használatban maradjon; de a míg egyrészt fölkéri a maga kebeléből Kérészy Barna és Szinyei Gerzson igazgató tanácsosokat, hogy

a Simonyi féle nyelvtant tüzetes vizsgálat tárgyává levén, tüntessék föl azt a különbséget, mi a régi és újabb nyelvtan közt létezik, kimutatván mindkettőnek a gyakorlat szerinti jelentőségét és előnyét, addig másrésztől úgy levén meggyőződve az igazgatótanács, hogy a Simonyi nyelvtanának behozatala nemcsak a magyar nyelv tanításában, de a többi nyelvek tanításában is rendszerváltozással fog járni, felhívja gymn. tanári kart arra, hogy mutassa ki igazgató tanács előtt azokat a változásokat s ennek megfelelőleg azokat az eredményeket, melyek a nyelvtanítás módjának megváltoztatásából a gymnasiumi nyelvtanítás eredményére nézve előállnak, hogy azon eredmények számbavétele irányadó lehessen igazgatótanács előtt a rendszer megváltoztatására vonatkozó határozatában; végül pedig felhívja az igazgatótanács az Irodalmi Kört, hogy a magyar nyelvtan régóta vajudó ügyét vigye előbbre s igyekezzék növendékeink kezébe oly nyelvtant adni, mely úgy tudományos mint gyakorlati használhatóság szempontjából sikerrel alkalmazható legyen tanintézetünkben.

Ugyanezen időben s 23. pont alatt a következők foglaltatnak: Olvastatott a gymn. szék 1896. jun. 29-én tartott ülésének 3. sz. jegyzőkönyvi pontja, melyben az igazgatótanács jóváhagyását kéri arra nézve, hogy a jelen iskolai évben az I-ső és II-ik osztályban az eddig használt latin nyelvtan helyett, mely módszerben és tanaiban visszamaradt, a Bartal-Malmossy-féle latin nyelvtan és olvasókönyv használtassék sat. Igazgatótanács noha nem szívesen látja a tankönyveknél történő gyakori változtatásokat s különösen pedig azt, hogy a változtatást célzó előterjesztések akkor terjesztetnek be, mikor már a növendékek a könyveket megvették; az idő előre haladottságára való tekintetből a kért tankönyv behozatalát megengedi ugyan, de felhívja első sorban az Irodalmi Kört, hogy mint jelen gyűlésünk jegyzőkönyvének 18. pontjában már a magyar nyelvtanra nézve jelentve volt, úgy a magyar nyelvtan, mint a latin nyelvtan megírására nézve tegye meg a kellő lépéseket, hogy a gyakori változásokból eredő zavarnak mielőbb vége vessék s útját állja a tankönyv olyan valóban szem és egészségrontó kiadásnak minő a bemutatott Bartal-Malmossy-féle latin nyelvtan is; másodszorban a tankönyvváltoztatásokat célzó javaslatát mindig a nyáriülszak alatt terjessze az igazgatótanács elé, hogy így az igazgatótanácsnak elég ideje legyen a tankönyvváltoztatás minden eredményét megfontolni, nehogy a gyakori változtatás által az oktatás eredménye tételessék kétségessé.

Ezen előzmények után, 1897. június havában, az 5. pont alatt a következő határozat hozatott: „Egyházi elnök jelenti, hogy igazgató tanácsunk 1896. szept. gyűlésének 18. sz. jkönyvi pontjában azzal bizta meg egyrésztől Kérészy Barna és Szinyei Gerzson igazgató tanácsosokat, hogy a Simonyi-féle Kis Magyar Nyelvtant tüzetes bírálat alá vevén, tüntessék fel azt a különbséget, mi a régi és újabb nyelvtan között létezik, kimutatván mindkettőnek a gyakorlat szerinti értékét és jelentőségét; másrésztől pedig a gymn. tanári kart, hogy miután a Simonyi nyelvtanának behozatala nemcsak a magyar nyelv tanításában, de a nyelvek tanításában általában rendszerváltoztatást fog előidézni, mutassa ki azokat az eredményeket, melyek a nyelvtanítás módjának megváltoztatásából a gymn. nyelvtanítás eredményére előállnak: Kérészy Barna igazgató tanácsos megbízatásának eleget tévén, vizsgálatának eredményét egy nagyterjedelmű munkálatban beterjeszti s azt elnök tárgyalás alá vétetni kéri.

Igazgató tanácsunk Kérészy Barna igazgató tanácsosnak benyújtott terjedelmes dolgozatáért előzetesen is legnagyobb köszönetét nyilvánítja; minthogy azonban a gymn. tanári kar dolgozata *annál az engedélynél fogva*, melyet nevezett tanári kar az igazgató tanácstól 1897. februári ülés 113. jkőnyvi pontjában nyert, be nem érkezett, — Kérészy Barna igazgató tanácsos véleményes jelentését most tárgyalás alá nem veszi, hanem, hogy annak áttekintése mindenkire nézve megkönnyíttessék, megbízta gymn. igazgatót, hogy azt egész terjedelmében a Spataki Lapokban tegye közzé s az igazgató tanács minden tagjának küldje meg; a gymn. tanári kart pedig felhívja, hogy nyert megbízatásához képest a maga dolgozatát szeptemberi ülésünkre okvetlen adja be, hogy e nagy horderejű kérdésben igazgató tanácsunk, *a két vélemény tárgyalása után*, végérvényesen határozhasson sat.

Ezen határozatokból láthatja a S.-Pataki főiskola igazgatótanácsának ugy célját, mint eljárási módját, mely utóbbiból kitűnik, hogy a gymn. tanári kar „ékkül nem szoktunk mi semmi szakkérdést tárgyalni és megoldani; ekkép az igazgatótanács eljárásának oly modorú bírálata, mint ezt grammatikus tevé, legalább is a dolog hiányos ismeretén alapúl.

A mi pedig ugyanezen alkalomból Kérészy Barna igazgatótanácsos urnak, mint megbízottunknak, személyes megtámadását illeti: a fentebbiekből az is kitészik, hogy ő semmiféle *eljárás* czímen megtámadható nem volt, legfeljebb az ő szakvéleménye tétetett volna bírálat tárgyává szakemberek által, a mire mi a gymn. tanári kart egyenesen fel is hívtuk.

Egyéb megjegyzésem nincs, mert Grammatikus ur, aki egy idegen intézet belső ügyeit támadja, ugy sem fogadná el tőlem azt a tanácsot, hogy hagyja csak magára a sárospataki tanári kart; az, ha sérelme van jobb módját tudja az önvédelemnek.*

S.-Alja-Ujhely, 1897. aug. 30.

Fejes István,
főiskolai egyházi algonok.

KÜLÖNFÉLÉK.

— Személyi hírek. Főtiszt. Kiss Áron püspök úr nyári üdüléséből, mindnyájunk öröme, a legjobb egészségben érkezett vissza s a püspöki hivatal személyes vezetését átvette. — Dr. Bacsoni Lajos lapunk felelős szerkesztője szintén vissza érkezett s a jövő számtól kezdve átveszi a lap tényleges szerkesztését.

* Köszönettel vettük a sárospataki főiskola igazgató tanácsának egyházi elnökétől, a főiskola algonokától eredő fenti közleményt és keszséggel bocsátjuk itt közre. Egyuttal szívesen konstatáljuk, hogy Kérészy B. úr véleményes jelentésének a „Sp. L.”-ban való közzétételét az igazgató tanács rendelte el, tehát övé a felelősség ezért a nézetünk szerint elhamarkodott közlésért; mondtuk, hogy helyes volt az igazgató tanácsosokkal nyomtatásban megismertetni K. B. úr véleményét, de nem lap útján, hanem ott van az is: olai nyomda, az előállította volna a kéziratnak tekintendő példányokat. Azonban azt már nem az igazgató tanács rendelte el megbízottjának, hogy így írjon a Simonyi nyelvtanról: „En részéről kevesebb alapossgal és tágabb lelkiismerettel írott tankönyvet alig ismerék“. Aligha rendelte el, hogy e könyvet ugy elhalmozza a felületesség, következtetlenség, fogalomzavar, hézagosság stb. vádjával, mint a hogy K. B. úr laikus tolla tette; aligha óhajtotta az igazgató tanács, hogy tanári kara oly módon állíttassék pellengérré, mint a hogy K. B. úr állította, ha a Simonyi nyelvtana csakugyan olyan rossz, s ha igaz az a temérdek mulasztás, a mit tanulmánya második részében K. B. úr ver a sárospataki gymn. tanári kar fejéhez. Különben az

— Bodolay László, volt mezőtúri főgymnasiumi igazgató özvegye az országos tanári nyugdíjintézetbe végre is felvétetett. A vallás- és közoktatásügyi miniszter f. é. aug. 17-én 46132. sz. alatt a püspöki hivatallal tudatja, hogy az özvegy részére özvegyi ellátás czímen évi 404 frtot, három kiskorú gyermek részére nevelési járulék fejében egyenkint 67 frt 33 $\frac{1}{2}$ krt. együtt évi 202 frtot, mindössze évi 606 frt, továbbá temetés járulék fejében egyszer mindenkorra 250 frtot engedélyezett és pedig 1895. évi szept. hó 1-ső napjától kezdve előleges havi részletekben. Ezzel tehát felszabadult és felosztható lett az az 5300 frt is, valamint ennek 1 évi 4 $\frac{1}{2}$ %-os kamatja, a melyet az egyházkerületi közgyűlés özvegy Bodolay Lászlóné és családja nyugdíjigényének biztosítására a tiszántúli ref. tanárok nyugdíjintézetének vagyonából visszatartott arra az esetre, ha az ügy ily szerencsés kimenetelt nem nyert volna. A püspöki hivatal már intézkedett is, hogy a felosztási tervezet elkészíttessék s reméljük, hogy néhány nap mulva az osztalékok expedíálhatók lesznek.

— A sárospataki főiskola főgymnasiumának igazgatóságától kaptuk a következő értesítést, mely sajnós, mult számunkra elkésve érkezett: „A sárospataki ev. ref. főgymnasiumban a javító pót és magán vizsgálatok szept. 1—2-án tartattak meg. A beírások szept. 3, 4 és 5-én végeztetnek. Az érettségi írásbeli vizsgálatok szeptember 6, 7, 10 és 11-ik, a szóbeli érettségi vizsgálatok szeptember 13 és 14-ik napjain folynak le. Az iskolai év ünnepélyes megnyitás szept. 8-án lesz.“

— Egy derék ember halála. Steinfeld Mihály földbirtokos, a Debreczeni és vidéki társadalmi élet kitűnő tagja, ki néhány hónap előtt tért át az izraelita vallásról családjával együtt a reformált hitre, hirtelen, férfi kora kezdetén meghalt. A család következő gyászjelentést adta ki. „Özv. Steinfeld Mihályné született Holitscher Louise, úgy a maga, mint gyermekei: István Ignác és Pál Antal, valamint Winterberg Gyuláné Steinfeld Ida, Gróf Zichy Ernóné Steinfeld Etelka és az összes rokonok nevében fájdalomtól megtört szívvvel tudatja a felejthetetlen drága férj, apa, testvér és rokon Steinfeld Mihály Debreczen szab. kir. város bizottsági tagja, a lótenyész-bizottság elnöke, m. kir. tart. honv. huszár hadnagy-e hó 30-án reggel 9 órakor, rövid szenvedés után, életének 31-ik, boldog házasságának 8-ik évében bekövetkezett gyászos halálát. A megboldogult földi részei folyó évi szeptember hó 1-én délelőlt 10 órakor fognak az ev. református vallás szertartásai szerint a macsi családi sirboltban örök nyugalomra helyeztetni. Áldás és béke poraira! Macs, 1897. augusztus 30-án.“ A temetés f. hó 1-én óriási részvét mellett ment végbe.

algonok ur által itt közzétett igazgató tanácsi jegyzőkönyvek hangja s vádjai szintén igazolják, hogy Sárospatakon — nézetünk szerint — csakugyan nagyobb úr van az igazgató tanács és a tanári kar közt, mint a dolog természete megengedné.

Még csak annyit jegyzünk meg, hogy a sárospataki tanári kar hivatalan védőül nem tolokodtunk fel. Miként fogja fel ez ügyet a közvetlenül érdekelt tanári kar, az minket csak másodsorban érdekel. *Grammatikus* és lapunk a tanári egyetemes érdek megvédelmezésének szempontjából szolt a dologhoz s már ebből a szempontból az ildomosság megsértése nélkül szólhatott is, mert a protestáns autonomia és szólásszabadság meg is követeli s egyetlen magyar református tanárra sem lehet közönyös az, minő módon bannak a tanári karra! személyes viszonyokban s tudományos kérdésekben a sárospataki főiskolában? És hogy a tanári közérületet fejeztük ki s hogy nem állunk elszigetelten: mutatja a „Dunántúli Prot. Lap“ legközelebbi számában „Observator“ czikke, mely szintén hozzászól ez általunk ez uttal teljesen, minden irányban lezárt vitához s egészen nekünk ad igazat.

Szerk.

Főtiszt. Kiss Áron püspök ur mondott imát, Szele György bakonszegi lelkész beszédet, a debreczeni, tanítóképző-intézet növendékei Széll István debreczeni ref. kántor vezetése alatt működtek közre.

Szerkesztői üzenet.

Sz—cs L—ó. urnak V—s. A beküldött dolgozat közlése csak azért szenved halasztást, mert tanügyi rovatunk egyelőre még túl van halmozva. Addig szives türelmet kérjük.

TARTALOM-JEGYZEK: Nemzeti nevelés és a kath. autonómia. Ujfalussy Béla. — Tárca: Mutatvány. Bartha Mór. — Tanügy: A határozók rendszere középiskolai magyar nyelvtanításunkban. Dr. Gulyás István. — Iskolai értesítők. Referens. — Közéletünk: A békés-bánati egyházmegye közgyűlése. Fekete Gyula. — Egyházmegyei közgyűlés. Felsővégesi. — Adatok a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez: 55. Hajdu-Böszörmény. Bakóczy János. — Felvilágosítás a „Körös jelenség” című közleményr. Fejes István. — Külföldiek. — Szerkesztői üzenet. — Pályázatok.

Felelős szerkesztő és laptulajdonos:

Dr. BACZONI LAJOS.

Szerkesztő-társ: FERENCZY GYULA.

Pályázati hirdetés.

A *m.-szigeti ev. ref. lyceum* kebelében fennálló jog és államtudományi karnál egy 1300 frt és az esedékes vizsgálati díjakkal javadalmazott rendes tanári állás üresedett meg, melyre ezennel pályázat hirdettetik.

A tanszék a római jog, egyházjog és speciál collégiumok előadására van alapítva.

Akik elnyerni óhajtják: kellőleg felszerelt kérvényeiket *folyó év szeptember hó 20-áig* a *m.-szigeti ev. ref. lyceum* felügy. gondnokságához czimezve adják be.

A megválasztandónak legalább doctori diplomával és magán tanári képesítéssel vagy ügyvédi diplomával kell birni.

A pályázók csak ev. ref. vallásuak lehetnek.

A megválasztott tanár jogos és kötelezett tagja az országos tanári nyugdíjintézetnek.

M.-Szigeten 1897. évi augusztus hó 20-án.

Héder János,
h. felügyelő gondnok.

Pályázat

rendes rajztanári állásra.

A *hódmezővásárhelyi* állami segélyben részesülő ev. reform. főgymnasiumban megüresedett *rajztanári állásra* pályázat hirdettetik. E tanszékkel az I. IV. osztályokban a *rajzoló mértan* a V—VIII-ikban a *görögpótló rajz* és *ábrázoló mértan*, az I. és II. osztályokban a *szép írás* tanítása van összekötve, Heti tanóráinak száma 20—22. Ha a megválasztott tanár az önkényt vállalkozó tanulóknak a *szabdkézi rajzoi* is tanítja; minden egyes vállalkozó tanulóól egy évre fejenként 3 frtot szedhet. Megjegyezzük, hogy a megválasztott tanár,

szükség esetében még a tanszakával rokon más tantárgy tanítására is köteles vállalkozni.

E tanszék betöltése a fentartó egyházi előljáróság kijelölése alapján a nagymélt. vallás és közokt. miniszterium jogkörébe tartozik.

A rendes tanár évi javadalma, 1200 frt törzsfizetés; 250 lakbér és öt ízben emelkedhető 100 fitos ötödéves pótlék évnegyedenkénti részletekben előre kiszolgáltatva. Megjegyezzük, hogy főgymnasiumunkban a lakbér és ötödéves pótlékilletéken felül van *négy* 1400 és *négy* 1600 frt törzsfizetéssel díjazott tanszék, amelyekre a fokozatos előléptetés alkalomadtával történhetik. Ha azonban a tanszékre nem okleveles tanár alkalmaztatik: egy, vagy 2 évre szintén évnegyedenkénti részletekben kiszolgáltandó 900 frt díjazást nyer.

Csak *ev. reform. vallásu* egyének pályázhatnak s a megválasztott rendes tanár is egy évi próba idő után rendszeresítettik. A megválasztott rendes tanár az osztályos tanári nyugdíjintézetnek a törvény értelmében jogos és kötelezett tagja.

A pályázók vallásukat, életkorukat, végzett tanulmányaikat képesítésüket, egészségi állapotukat, eddigi szolgálatokat és hadkötelezettségüket igazoló okleveleiket és bizonyítványaikat a *f. évi szept. 8-áig* bezárólag alólírott elnökséghez adják be.

A megválasztott tanár hivatalát szept. 18-án tartozik elfoglalni.

Hódmező-Vásárhelyen 1897. augusztus 16.

2—2 Szeremley Sámuel,
a fentartó egyház lelkész-elnöke.

Pályázati hirdetmény.

A *hajdu-böszörményi ev. ref. VI. osztályu* gymnasiumnál megüresedett *vallástanári* tanszékre ezennel pályázatot hirdet az igazgató tanács.

Javadalmazás: 1000 frt = ezer frt évnegyedenként előre fizetve az egyház pénztárából.

A megválasztandó vallástanár kötelessége a gymnasium I—VI. osztályában a vallástant s az összes ev. ref. népiskolákban a confirmatiót tanítani.

Az állás 1897. szept. 1-én elfoglalandó.

Pályázhatnak a törvényes képesítéssel bíró egyének. A pályázati kérvények *f. évi aug. 25-ig* adandók be alulírott elnökségnél, melléklendők az illető pályázók születési és foglalkozásukat illetve jelenlegi alkalmazottságukat feltűnítő okmányok.

H.-Böszörményben, 1897. augusztus 13.

2—2 Ifj. Sóvágó Gábor,
mint a középiskolai igazgató tanácselnöke.